

Palkanmuodostuksen informaatio-ohjaus

Meri Obstbaum ja Juhana Vartiainen

Palkanmuodostus on Suomen työllisyyden ja kasvun kannalta keskeinen taloudellinen mekanismi. Se perustuu muiden pohjoismaiden tapaan pitkälti kollektiivisiin työehtosopimuksiin. Työllisyyden ja kasvun kannalta suotuisa palkkakehitys edellyttää järjestöapuolten keskinäistä koordinoitua. Muiden pohjoismaiden kokemukset osoittavat myös tarpeen vaikuttaa palkkaneuvotteluihin valtiiovallan informaatio-ohjauksella, joka suuntaa odotuksia ja asenteita kokonaistaloudellisesti suotuisaan suuntaan. Tällainen informaatio-ohjaus edellyttää nykyistä eksplisiittisempää ja normatiivistakin analyysiä siitä, miten erilaiset palkkaurat vaikuttavat työttömyyteen ja kilpailukykyyn.

1. Palkanmuodostuksen kokonaistaloudellinen merkitys

Rahaliiton jäsenvaltioilta puuttuvat korko- ja valuuttakurssimekanismi, jotka ennen helpottivat talouden sopeutumista takaisin tasapainoon ulkoisen häiriön kohdattua. Oman rahan ja rahapolitiikan oloissa kustannusten nousu suhteessa kilpailijamaihin katkesi suhteellisen nopeasti korkotason nousuun, tuotannon kasvun hidastumiseen ja lopulta oman valuutan ulkoisen arvon heikkenemiseen. Tällaista rahoitusmarkkinoiden automatiikkaa ei enää yksittäisissä rahaliiton jäsenvaltioissa ole, eikä mahdollisuutta korjata tilannetta nopeavaikutteisella devalvaatiolla tai nimelliskoron nostolla. Näissä oloissa hintojen ja palkkojen rooli talouden sopeuttamismekanismena – tai sen

puute – korostuu. Hinnat ja palkat määräävät rahaliittoon kuuluvan maan reaalisen valuuttakurssin ja ovat keskeisessä osassa vaikuttamassa hintakilpailukykyyn kehitykseen.

Pienen rahaliiton jäsenmaan sopeutusmekanismeja voidaan kuvata pienen avotalouden mallin avulla, jossa maalla on kiinteä valuuttakurssi (Gali ja Monacelli 2005 ja 2008). Oletetaan, että maata kohtaa jokin häiriö, jonka seurauksena sen hinnat nousevat nopeammin kuin rahaliiton muissa maissa. Perusmallissa positiivisen inflaationsokin seurauksena inflaatio kiihtyy hetkellisesti ja reaalinen valuuttakurssi vahvistuu, eli kilpailukyky suhteessa muuhun rahaliittoon heikkenee. Ensireaktion jälkeen inflaatio kuitenkin laskee alle rahaliiton inflaatiovauhdin, sillä taloudenpitäjät odottavat pitkällä aikavälillä rahaliiton keskuspankin inflaatio tavoitteen kanssa yhdenmukaista inflaatiovauhdin

KTT Meri Obstbaum (meri.obstbaum@bof.fi) työskentelee Suomen Pankissa ja VTT Juhana Vartiainen (juhana.vartiainen@eduskunta.fi) on kansanedustaja. Artikkelin ensimmäinen versio on laadittu, kun Vartiainen toimi VATT:n ylijohtajana ja Obstbaum VATT:n tutkijana. Obstbaum on myös toiminut Tulopoliittisen selvitystoimikunnan sihteerinä vuosina 2006–2014. Kirjoittajat kiittävät Juha Kilposta hyödyllisistä kommentista. Kirjoituksessa esitetyt näkemykset eivät välttämättä vastaa Suomen Pankin kantaa.

tia. Kilpailukyvyyn heikentyessä tuotanto supistuu. Syntyy negatiivinen tuotantokuilu, jonka kautta pienen rahaliiton jäsenmaan inflaatiovauhti hidastuu inflaatiotavoitteeseen ja aluksi vahvistunut reaalin valuuttakurssi palaa tasapainouralle.

Reaalisen valuuttakurssin sopeutumista määrittävät keskeisesti talouden hinnan- ja palkanmuodostusmekanismit. Jos hinnat ja palkat ovat jäykät, niin sekä kysyntä että tarjontahäiriöt aiheuttavat voimakkaampia suhdannevaihteluja kuin täysin joustavien hintojen ja palkkojen tapauksessa. Näistä jäykkyyksistä syntyy uuskeynesiläisessä teorialtitudiossa perustelu sille, että taloutta stabiloidaan finanssipolitiikan avulla. Päätulos mallitarkastelusta on, että huolimatta hintajäykkyyksistä talous palaa aina tasapainoon negatiivisen tuotantokuilun ja heikkenevän reaalisen valuuttakurssin (paranevan kilpailukyvyyn) kautta.

Euroalueen olemassaoloaikana sen jäsenvaltioiden välillä on esiintynyt pitkäaikaisia inflaatio-, kilpailukyky- ja vaihtotase-eroja, joita on pyritty selittämään sillä, että edellä kuvattu, reaalisen valuuttakurssin kautta toimiva sopeutumismekanismi ei ole toiminut tehokkaasti. Mm. Carlin (2013) esittää, että inflaatio-odotukset voivat olla taaksepäin katsovia, jolloin talous voi ajautua pitkäaikaisesti tai jopa pysyvästi pois tasapainouraltaan. Tällaisessa tapauksessa positiivisen hintasokin seurauksena inflaatio-odotukset päivittyvätkin ylöspäin ja reaalkorko laskee. Reaalikoron lasku vauhdittaa yksityisen kulutuksen ja investointien kasvua. Tuotanto kasvaa ja inflaatio kiihtyy edelleen. Taustalla vaikuttaa edelleen myös edellä mainittu mekanismi, jonka kautta reaalisen valuuttakurssin vahvistuminen ja kilpailukyvyyn heikkeneminen vaimentaa tuotannon kasvua. Mikään ei kuitenkaan tällaisten inflaa-

tio-odotusten tapauksessa takaa, että talous palaisi tasapainoon. Tällaiseen itseään ruokki-vaan kehityskulkuun perustuu myös ns. Waltersin kritiikki¹, jolla aikanaan perusteltiin Iso-Britannian jäämistä valuuttaunionin ulkopuolelle (Miller ja Sutherland 1991).

Kokonaiskysyntäreaktio riippuu kuitenkin koko korkourasta eikä pelkästään lyhyen koron käyttäytymisestä (Woodford 2003). Corsetti, Kuester ja Müller (2011) osoittavat, että hintojen ja nostavan häiriön seurauksena pitkä reaalkorko nousee myös, sillä kuluttajat odottavat inflaation hidastuvan tulevaisuudessa. Pitkän reaalikoron nousu vaimentaa kulutuskysyntää ja kumoaa lyhyen reaalikoron kulutusta vauhdittavaa vaikutusta. Tämän perusteella skenaario, jossa talous ajautuisi alati kauemmas tasapainosta, vaikuttaa erittäin epätodennäköiseltä. Koska inflaatio-, kilpailukyky- ja vaihtotase-eroja euroalueella kuitenkin esiintyy, on selvää, että reaalisen valuuttakurssin kautta tapahtuva sopeutuminen sokkeihin ei ole ollut riittävää kuromaan niitä umpeen. Carlin (2013) korostaa erityisesti palkanmuodostuksen merkitystä tämän ilmiön taustalla.

Euroalueen kokemuksia

Ovatko tasapainottomuudet euroalueella sitten lisääntyneet vai vähentyneet? Estrada, Galí ja López-Salido (2013) tarkastelevat tätä kysymystä euroalueen inflaatio-, hintataso-, työttömyys- ja vaihtotasetilastojen valossa. Inflaatiovauhdit ovat euroalueen maissa viimeisen neljännes-

¹ EMU:n jäsenvaltiossa, jonka inflaatio on muuta rahaliittoa nopeampaa, reaalkorko laskee, koska se ei pysty itse vaikuttamaan nimelliskorkoon. Vastaavasti heikon kokonaiskysynnän ja matalan inflaation jäsenvaltiossa olisi korkea reaalkorko, joka työntäisi sitä syvemmälle taantumaan.

vuosisadan aikana merkittävästi lähentyneet, mutta kehitys ei näytä liittyvän pelkästään raha-liiton perustamiseen, sillä sama trendi havaitaan myös euroalueen ulkopuolisten kehittyneiden maiden välillä. Havainto ei ehkä ole sikäli yllättävä, että useimmat maat ovat pyrkineet hintavakauteen noin kahden prosentin inflaatiota-voitteen avulla, ja inflaatio-odotukset ovat pitkällä aikavälillä vähittäin konvergoituneet.

Tästä lähentymistrendistä huolimatta inflaatioerot ovat euroalueella olleet melko pysyviä, mikä tarkoittaa suuria kumulatiivisia muutoksia suhteellisissa hinnoissa. Inflaatioerot ovat kuitenkin hintatasojen eriytymisen sijasta johtaneet hintatasojen lähentymiseen. Erityisesti avoimen sektorin arvonlisäyksen hinnalla mitattuna lähentyminen on ollut voimakasta.

Vaihtotaseiden tarkastelu osoittaa, että euroaikana on koettu kaksi hyvin erilaista ajanjaksoa. Finanssikriisiä edeltävänä aikana vaihtotase-erot kasvoivat euroalueella huomattavasti enemmän kuin muissa edistyneissä taluksissa. Vuoden 2007 jälkeen näin syntyneet erot ovat miltei poistuneet, sillä finanssikriisin jälkeen alijäämiä kerryttäneiden maiden alijäämät pienivät. Suomea lukuun ottamatta ne maat, joilla oli ennen finanssikriisiä ylijäämä, ovat edelleen ylijäämäisiä. Estrada ym. (2013) osoittavat lisäksi, että yksikkötyökustannukset on keskeinen selittävä tekijä euroalueen maiden vaihtotaseiden kehityksen taustalla, erityisesti finanssikriisin jälkeen.

Kustannuskilpailukyvyn rinnalle keskeiseksi tekijäksi vaihtotaseiden kehityksen taustalla nousee reaalin kilpailukyky ja erityisesti sen innovaatioihin, yritysympäristöön, hyödyke-markkinoiden tehokkuuteen ja teknologiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet. Vaihtotaseiden kehityksen syiden identifiointi on tärkeää, sillä vaihtotaseen alijäämä ei aina ole seurausta kil-

pailukykyongelmista, vaan voi myös johtua muista tekijöistä, jotka aiheuttavat koko talouden rahoitusaseman muutoksia². Periaatteessahan vaihtotaseen ei tarvitse olla koko ajan tasapainossa, vaan sekä kilpailukyvyn muutokset että vaihtotaseen vaihtelut voivat olla aivan perusteltua sopeutumista talouden perustekijöiden muutoksiin, jotka näkyvät muutoksina koko kansantalouden yhteenlasketussa säästä-mishalukkuudessa.

Euroalueen tapauksessa näyttää joka tapauksessa siltä, että erot kilpailukykykehityksessä pitkälti selittävät myös vaihtotaseiden erilaista kehitystä, ja kehityspolkuja on vaikea tulkita pelkästään kokonaistaloudellisesti perusteluiksi ja optimaaliseksi sopeutumiseksi. Tämä korostaa palkanmuodostusjärjestelmän merkitystä myös ulkoisen tasapainon kannalta, vaikka oma osansa on myös reaalisella kilpailukyvyllä ja tuottavuudella.

Finanssikriisiä edeltävän vuosikymmenen aikana euroalueen maiden työttömyysasteet lähentyivät toisiaan, mutta vuoden 2008 jälkeen työttömyysasteet ovat euroalueella eriytyneet ja eriytyminen on huomattavasti voimakkaampaa kuin muissa kehittyneissä maissa. Myös tämä viittaa siihen, että taustalla voi olla palkanmuodostukseen liittyviä tekijöitä. Jos työn hinta ei sopeudu tuotannon vaihteluihin, niin sopeutuminen siirtyy työn määrään.

² Jos jokin kansantalous kuluttaa enemmän kuin tuottaa, sen vaihtotase on negatiivinen, vaikka sen hintakilpailukyky olisi hyvä. Vaihtotase on identtisesti toisaalta ulkomaankaupan ylijäämä, toisaalta säästämisen ja investointien erotus: $vienti - tuonti + (nettomääräiset tuotannon tekijäkorvaukset ja tulonsiirrot ulkomailta) = vaihtotaseen ylijäämä$, ja toisaalta $BKT - yksityinen kulutus - julkinen kulutus = vienti - tuonti$.

Palkanmuodostuksen kokonaistaloudelliset vaikutukset

Talusteorian mukaan palkkojen, tuottavuuden ja työllisyyden välillä on johdonmukainen yhteys. Pitkällä aikavälillä palkkojen nousu on mahdollista ennen kaikkea tuottavuuden kasvun kautta, sillä kilpailullisilla markkinoilla työvoimakustannukset vastaavat työpanoksen rajatuottavuutta. Mikäli reaali-palkkojen kehitys ylittää tuottavuuden kasvun, niin työllisyys heikkenee.

Pitkän aikavälin relaation lisäksi palkanmuodostuksella on vaikutusta suhdannevaihteluihin. Modernin makrotalusteorian mukaan potentiaalisen tuotannon tasoon vaikuttavat talouden kitkatekijät (esim. epätäydellinen kilpailu), mutta eivät hinta- ja palkkajäykkyydet. Potentiaalinen tuotanto on näin ollen vakioisen etäisyyden päässä tehokkaasta tuotannon tasosta, joka vallitsisi täydellisen kilpailun oloissa. Suhdannevaihtelut ovat puolestaan seurausta taloudenpitäjien rationaalisesta reaktiosta talouteen osuviin sokkeihin. Hinta- ja palkkajäykkyyksien vuoksi talouteen osuvilla sokeilla on vaikutuksia reaalityövoimien siten, että talouden aktiviteetti vaihtelee potentiaalisen uransa ympärillä.

Suhdannevaihtelujen voimakkuus riippuu siitä, kuinka joustavasti talous sopeutuu uuteen tilanteeseen. Työllisyyden ja työttömyyden vaihtelut riippuvat ratkaisevasti siitä, millainen on talouden palkanmuodostusjärjestelmä. Työttömyyden suhdannevaihtelut ovat sitä voimakkaammat mitä jäykemmät ovat palkat. Matalasuhdanteessa työllisyys kehittyy heikosti ja työttömyys kasvaa. Palkanmuodostusjärjestelmä voi tällaisessa tilanteessa vaimentaa työttömyyden nousua tuottamalla suhteellisen hidast

ta työvoimakustannusten kasvua, joka lisää työn kysyntää ja laskee siten työttömyyttä.

Työmarkkinaosapuolet vaikuttavat toiminnallaan myös ns. rakenteelliseen työttömyyteen. Työvoimakustannusten nousupaineet riippuvat siitä, miten kireät työmarkkinat ovat eli miten korkea työttömyys vallitsee. Palkan- saajan todennäköisyys saada työtä on parempi ja siten palkkavaade suurempi, mitä alhaisempi on työttömyys. Siksi olennaista on se, millä työttömyyden tasolla palkkojen nousupaineet kasvavat niin koviksi, että työvoimakustannusten nousuvauhti alkaa ylittää yritysten tuottavuuskasvun ja hintojen nousun mahdollistaman palkannousuvaran. Tätä nousuvaraa voidaan kutsua ”rakenteelliseksi” siinä mielessä, että työvoimakustannukset voivat nousta tätä rakenteellista vauhtia - tuottavuuskasvun ja hintojen nousun summan mukaisesti - ilman että yritysten työllistämisedellytykset muuttuvat (ks. tarkemmin seuraava jakso).

Jos esimerkiksi lähivuosina onnistutaan painamaan työvoimakustannusten nousu alle tämän rakenteellisen nousuvauhdin useiden vuosien ajaksi, niin työttömyys ehtii alentua ja työllisyys kasvaa ennen kuin koheneva työllisyys törmää kustannusten liialliseen nousuun. Tämän mukaisesti voidaan ajatella, että rakenteellinen työttömyys itse asiassa määräytyy sen nojalla, mikä on se työttömyyden taso, joka vielä riittää hillitsemään palkkojen nousun alle rakenteellisen palkan nousun vauhdin. Jos esimerkiksi järjestöt ja muut työmarkkinoiden toimijat saataisiin (pysyvästi) käyttäytymään niin, että palkan nousu kiihtyy liiaksi vasta esimerkiksi viiden prosentin työttömyyden tasolla, viittä prosenttia voitaisiin pitää työttömyyden rakenteellisena tasona. Kun viiden prosentin taso olisi saavutettu, työvoimakustannusten kasvu voi tietysti jatkaa rakenteellisen nousu-

vauhdin mukaisesti. Kun työvoimakustannusten maltillinen nousu johtaa uusiin rekrytointeihin ja kiihdyttää talouskasvua, niin myös julkisen talouden hoito helpottuu.

Palkanmuodostusta palveleva informaatio nykytilanteesta

Suomessa keskeisen taloustilanteeseen ja -näkyymiin liittyvän informaation työmarkkinajärjestelmän käyttöön tuottaa Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunta (Tukusetö), jonka sihteeristö toimii valtiovarainministeriön kansantalousosastolla. Toimikunnan pääasiallisia työkohteita ovat toistuvat hinta- ja palkka-kehitystä, kustannuskilpailukykyä sekä palkan-saajien ostovoimaa koskevat selvitykset. Viime vuosina toimikunta on lisäksi tuottanut erillisselvityksiä mm. Suomen kokonaiskilpailukyyn mittaamisesta, kilpailukykyyn vaikuttavista rakenteellisista tekijöistä sekä tulonmuodostuksesta, tuottavuudesta ja vaihtosuhteesta kansainvälistyvässä Suomessa.

Toimikunnan määräaikaisraportissa tarkastellaan ansioiden ja hintojen tulevaa kehitystä valtiovarainministeriön ennusteeseen tukeutuen. Kilpailukykyosiossa verrataan myös eri mittareilla Suomen kehitystä suhteessa muuhun euroalueeseen. Tämä on perusteltu lähestymistapa, sillä Suomessa hintojen nousun pitäisi pitkällä aikavälillä vastata suunnilleen euroalueen inflaativauhtia, mutta suhteellisen kustannustason pitää myös olla kilpailukyyn kannalta riittävän edullinen. Muiden maiden kehitykseen vertaaminen on tietenkin olennaista kilpailukykyanalyysin kannalta.

Tällä hetkellä tarjolla olevassa materiaalissa ei kuitenkaan avata tarkemmin ennustetun ansiokehityksen yhteyttä kotimaan muuhun kokonaistaloudelliseen kehitykseen, erityisesti

työmarkkinoilla. Palkanmuodostuksen analyysin voisikin sitoa tiiviimmin ja myös normatiivisesti palkkojen rooliin koko kansantalouden kannalta.

Viimeaikaisessa talouspoliittisessa keskustelussa on useasti esitetty tarve palkkamallille Suomen nykyisessä suhdannetilanteessa. Harvat keskustelijat kuitenkin esittävät tarkempia perusteluja tai konkreettisia laskelmia sen tarpeesta. Sekä talouspoliittisten päättäjien että työmarkkinaosapuolten käyttöön olisikin hyödyllistä tuottaa paitsi analyysiä palkkojen ja kilpailukyyn nykytilanteesta myös vaihtoehtolaskelmia erilaisten palkannousuvauhtien kokonaistaloudellisista vaikutuksista sekä kustannustasomuutosten merkityksestä. Työehtosopimuksista neuvottelevien osapuolten kannalta olisi hyödyllistä tietää paljon nykyistä enemmän siitä, millaisia tasomuutoksia kilpailukyyn suhteen kannattaa tavoitella ja miten työvoimakustannusten taso ja nousuvauhti näkyvät työllisyydessä, vaihtotaseessa sekä elinkeinorakenteessa.

Laskelmien muodossa voitaisiin hahmotella esimerkiksi sitä, minkälainen palkankorotusura tuottaa jonkin tavoitteena olevan työttömyyden tason. Tällaiset argumentit ovat julkisessa keskustelussa vähissä, eikä työehtosopimusten korotuksia usein liitetä keskustelussa yleensä lainkaan työllisyyteen. Poikkeuksena voidaan kuitenkin mainita mm. Suomen Pankin laskelmat *Euro ja talous* -julkaisussa voimistuvien hinta- ja palkkapaineiden kokonaistaloudellisista vaikutuksista sekä valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuorossa esitetty skenaario joustavamman palkanmuodostuksen merkityksestä tilanteesta, jossa taloutta kohtaa negatiivinen ulkoisen kysynnän shokki (Suomen Pankki 2011; Valtiovarainministeriö 2015). Tällaisia laskelmia ei kuitenkaan tietääksemme

tuoteta suoraan työmarkkinaosapuolten käyttöön eikä myöskään osana säännönmukaista palkkaneuvotteluja tukevaa prosessia.

2. Palkanmuodostuksen lähtökohtien arviointi kriteerien valossa

Talusteorian mukaan reaali-palkat seuraavat pitkällä aikavälillä kilpailullisilla markkinoilla työn tuottavuuden kasvua. Kun reaali-palkkojen ja tuottavuuden kehitystä seurataan käytännössä, on teorian tarjoaman yksinkertaisen kehikon lisäksi otettava huomioon palkkojen, hintojen ja tuottavuuden mittaamiseen liittyviä tekijöitä sekä tuotantotekijöiden mahdollisesti muuttuvat osuudet ennen kuin vedetään johtopäätöksiä konkreettisen palkanmaksuvaran suuruudesta.

Kun palkkojen kehitystä verrataan tuottavuuden kehitykseen, on relevantissa palkkakäsitteessä huomioitava ensiksi pelkän rahapalkan ohella kaikki muutkin kustannukset, jotka työvoimasta on maksettu tuotoksen synnyttämiseksi. Tämän takia ansiökäsitteenä on syytä käyttää kansantalouden tilinpidon palkansajakorvauksia eli palkkasummaa plus työnantajan sosiaaliturvamaksuja. Toinen näkökohta mittaamiseen on se, että talusteorian mukaan työvoimakustannukset vastaavat työpanoksen rajatuottavuutta, jota on kuitenkin hankala mitata mm. työntekijöiden heterogeenisuuden vuoksi. Helpointa onkin tällaisissa tarkasteluissa verrata keskimääräistä tuottavuutta (arvonlisäys jaettuna työpanoksella) keskimääräisiin työvoimakustannuksiin, sillä ne voidaan vertailukelpoisesti mitata. Kolmanneksi, talusteorian mukainen yhteys reaali-palkkojen ja tuottavuuden välillä perustuu oletukseen muuttomattomasta tuotantoteknologiasta. Jos työn ja

pääoman väliset osuudet arvonlisäyksestä muuttuisivat yli ajan, tämä tulisi reaali-palkkojen ja tuottavuuden vertailussa ottaa huomioon. Käytännössä tämä olisi kuitenkin vaikeaa.

Työvoimakustannusten rakenteellinen nousuvauhti ja palkanormit

Työvoimakustannusten rakenteellisella nousuvauhdilla tarkoitetaan tässä tuottavuuden ja hintakehityksen kanssa yhdenmukaista kustannusten kasvua. Jotta tämä mittari kuvaisi yritysten palkanmaksuvaraa, on hintakehityksen mittarissa huomioitava lopputuotteiden hinnan ja käytettyjen välituotteiden hinnan erotus. Yksityisen elinkeinotoiminnan arvonlisäyksen hinta on periaatteessa juuri tällainen mittari. Yksinkertaisimmassa viitekehityksessä työvoimakustannukset voisivat siis kasvaa keskimäärin saman verran kuin tuottavuuden ja arvonlisäyksen hinnan yhteismäärä ilman että syntyy paineita työmarkkinoille. Työvoimakustannusten rakenteellinen nousuvauhti kuvaa samalla sellaista työvoimakustannusten kasvua, joka ei heikennä yrityssektorin kannattavuutta, sillä kansantalouden tilinpidossa myös kannattavuus määräytyy tuottavuuden, työvoimakustannusten sekä lopputuote- ja panoshintojen erotuksen perusteella.

Työvoimakustannusten rakenteellinen nousuvauhti on käsitteenä lähellä suomalaisessakin tulopolitiikassa epäsuorasti esillä olleita palkanormeja. Palkanormiajattelun tarkoituksena on niin ikään ollut vakaan talous- ja työllisyyskehityksen kanssa sopusoinnussa olevan palkkakehityksen turvaaminen. Normit eivät ole kuitenkaan suomalaisessa tulopolitiikassa ohjanneet palkanmuodostusta yhtä selvästi kuin esimerkiksi Ruotsissa.

Toteutunut reaali-palkkakehitys suhteessa tuottavuuden kehitykseen samoin kuin tuottavuuden ja tuotannon hinnan ennakoitu kehitys eivät muodosta mekaanisesti palkkanormia, vaan ne ovat kriteereitä tai taustamuuttujia, joiden perusteella normi voidaan muodostaa. Tällainen rakennenor-ni jättää vielä avoimeksi sen, tavoitellaanko jonkinlaista kilpailuky-vyn tasoparannusta, sekä myös sen, millaiseen rakenteelliseen työttömyyteen tähdätään. Jos esimerkiksi nykyisen noin 9 prosentin työttömyyden tasolla seurattaisiin mainittua rakennenor-mia, ei työttömyys tämän seurauksena alenisi tai kilpailukyky paranisi. Kilpailukyky näkökulmasta olisi tietenkin myös arvioitava muiden maiden kustannuskehitystä.

Euroalueen alkuaikoina ajateltiin, että palkanmuodostuksen lähtökohtana voitaisiin pitää EKP:n matalan inflaatiotavoitteen kanssa sopusoinnussa olevaa palkkakehitystä. Tämän ajattelutavan mukaan työkustannusten nousu ei saisi ylittää inflaatiotavoitteen ja koko kansantalouden tuottavuuden kasvun yhteismäärää. Euronormi on sukua perinteiselle tuottavuusnormille, jossa palkankorotusvara muodostuu koko kansantalouden tuottavuuden ja kuluttajahinnoilla mitatun inflaation mukaan. Nykyisessä hyvin matalan tai jopa negatiivisen toteutuneen inflaation oloissa on selvää, että kahden prosentin inflaatiotavoite ei ole oikea kiintopiste palkanmuodostukselle. Lisäksi kuluttajahinta ei kuvaa yrityksen kohtaamia kustannuksia, jotka ovat tämän tarkastelun kannalta keskeisiä. Suomalaisen elinkeinoelämän tuotekorin trendinomainen hintakehitys on tuskin sama kuin koko euroalueen kuluttajahintojen kehitysvauhti.

Perusedellytys sille, että työvoimakustannusten nousu kiinnitetään johonkin mekaaniseen viitearvoon tai normiin, on rahataloudel-

lisesti vakaa toimintaympäristö. Tämä edellytys on toteutunut Suomen tapauksessa talous- ja rahaliiton perustamisen jälkeen. Viitearvojen tai normien käytännön soveltamiseen liittyy kuitenkin monia muitakin kysymyksiä. Viitearvon käyttö vaatisi ennen kaikkea, että kansantalous olisi lähtötilanteessa tasapainossa. Muutenhan viitearvon noudattaminen ei välttämättä johda vakaaseen talouskehitykseen. Korkea työttömyys, poikkeuksellisen eriytynyt tuottavuuden kasvu tai vienti- ja tuontihintojen suhteen eli vaihtosuhteen kehitys vaikuttavat osaltaan todelliseen palkanmaksuvara-an.

Vientiteollisuuden rooli palkanmuodostuksessa

Kansantalouden jako kansainväliselle kilpailulle alttiiseen avoimeen sektoriin ja siltä suojattuun suljettuun sektoriin, on yleisesti hyväksytty tarkastelukehiköjen lähtökohdaksi. Koska vientiteollisuus kohtaa kovemman kansainvälisen kilpailun kuin kotimaiset palvelualat ja julkiset toimialat, ei palkkojen nousupaineen ole syytä lähteä liikkeelle kahdesta jälkimmäisestä. Talouden avoimella sektorilla kilpailu estää ylimääräisten kustannusten siirtämistä hintoihin, jolloin palkankorotusten hintavaikutukset pienenevät ja työllisyysvaikutukset suurenevät. Työn tuottavuuden kasvu on myös tyypillisesti nopeampaa avoimella sektorilla kuin suljetulla sektorilla. Lisäksi avoimen sektorin tuottavuudella on suurempi linkki kansainväliseen kilpailukykyyn, sillä maailmanmarkkinahinnat määräävät sen hintatason.

Kysymys vientiteollisuuden normeeraavasta roolista on teoreettisesti monisyinen. Yleisesti pätee teoreettinen intuitio, että suurten työmarkkinaosapuolten maailmassa on hyödyllistä, että jokin sektori toimii päänavaajana ja luo

palkkanormin. Teoreettisesti paras lopputulos saadaan täydellä keskittämällä tai täydellä hajauttamisella, mutta jos perinteinen keskittäminen ei toimi eikä täysin hajautettuun järjestelmään voida siirtyä, normiin perustuva neuvottelujärjestelmä tuo lähes samat hyödyt. Teoreettinen intuitio on siinä, että päänavaajana toimiminen maltillistaa päänavaajaa itseään. Ammattiliittojen välinen kilpailuasetelma syntyy Calmfors-Driffill-teoriakirjallisuudessa siitä, että yksi liitto voi omalla palkkapäätöksellään vaikuttaa suhteellisiin palkkoihin ja hintoihin (Calmfors ja Driffill 1988). Kun päänavaaja tietää, että oma korotusprosentti tulee kaikkien korotusprosentiksi, vastuuttomuusmotiivi katoaa.

Kiinnostavampi kysymys on se, miksi seuraajien kannattaa pysyä normissa. Tähän kysymykseen ei ole aukotonta teoreettista vastausta. On luontevaa ajatella päänavaajamallia toistettuna pelinä, jossa seuraajat tietävät, että normista lipsuminen johtaa koko mallin hylkäämiseen, mistä kaikki kärsivät. Mutta on esitetty myös kateuteen perustuvia muunlaisia selityksiä. Muiden pohjoismaiden kokemukset osoittavat joka tapauksessa vahvasti palkkanormin toimintakyvyn.

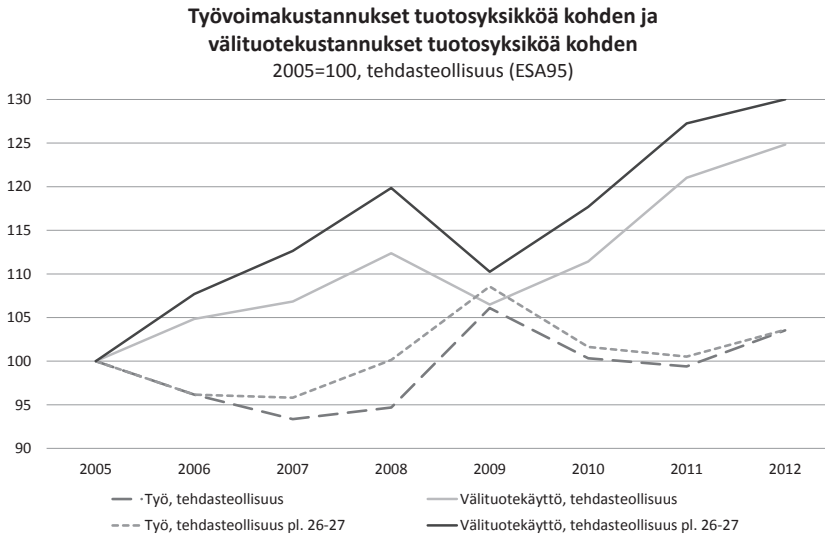
Toinen kiinnostava kysymys on se, minkä sektorin olisi toimittava päänavaajana jos ollaan rahaliitossa. Oman valuuttakurssin ja inflaatiotavoitteen taloudessa tilanne on sillä tavalla symmetrinen, ettei periaatteessa pitäisi olla suurta väliä sillä, mikä talouden sektori toimii päänavaajana. Vartiaisen (2002) ja Holdenin (2005) tuloksista voisi päätellä, että suljettu sektori saa rahaliiton jäsenmaassa ”liian” hyvän neuvotteluvoiman, koska vastassa ei ole sen enempää oma keskuspankki kuin kansainvälinen kilpailukaan rankaisemassa liiallisista palkkavaateista.

Muiden pohjoismaiden kokemuksen perusteella pidämme järkevänä lähtökohtana sitä, että avoin sektori eli vientiteollisuus ottaa vastuulleen palkkapolitiikan ankkuroon. On eri tapoja ratkaista se, kuinka avoin sektorin määrittellään. Rajaus voidaan tehdä esimerkiksi sektoreiden ulkomaankauppaosuuksien perusteella. Tällöin panos-tuotos tilastojen mukaan tehdasteollisuus on melko hyvä rajaus. Toisaalta kansainvälisen talouden avautumisen myötä markkinaehtoisuus on yhä useammalla alalla lisääntynyt, mikä puoltaisi mm. joidenkin yksityisten palvelualojen sisällyttämistä avoimeen sektoriin. Tässä kirjoituksessa avointa sektoria kuvataan yksinkertaisuuden vuoksi tehdasteollisuudella.

Muut pohjoismaat toimivat näin

Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa vientiteollisuuden palkat sovitaan työmarkkinakerroksen aluksi. Mielestämme Suomelle on pienenä euromaana vielä muitakin pohjoismaita perustelumpaa seurata tällaista vientiteollisuuden palkka-ankkuria. Ruotsissa Konjunkturinstituut on julkaissut vuodesta 2004 lähtien palkanmuodostusta palvelevaa raporttia, jossa tarkastellaan työmarkkinaratkaisujen kokonaistaloudellisia vaikutuksia, ansiokehitystä suhteessa muihin maihin, palkanmuodostuksen vaikutusta tasapainotyöttömyyteen sekä vaihtuvia työmarkkinakysymyksiä. Instituutin analyysi ansiokehityksestä suhteessa ajankohtaiseen talouskehitykseen perustuu rakenteellista työvoimakustannusten kasvua vastaavaan kehikkoon, jossa arvonlisäyksen hinta yhdessä rakenteellisen tuottavuuskasvun, elinkeinoelämän arvonlisäyksen hintaennusteen ja pääoman tuotto vaatimuksen kanssa muodostaa työvoimakustannusten kasvunormin, joka säilyttää työllisyy-

Kuvio 1 Työvoimakustannukset ja välituotekustannukset tehdasteollisuudessa

Lähde: Tilastokeskus, S. Niemisen laskelmat

den (ks. erityisesti Hjelm 2007). Konjunkturinstitutet perustaa laskelmansa elinkeinoelämässä tapahtuvalle kehitykselle eli hieman laajempaan osaan taloutta kuin pelkkä tehdasteollisuus. Instituutin analyysiin sisältyy säännönmukaisesti vaihtoehtoiskenaarioita ennusteen perusrasta poikkeavalle palkkakehitykselle.

Teollisuuden välituotteiden sisältämät välilliset palkat³

Tuotannon arvoketjujen pilkkoutuminen muuttaa tapaa, jolla avoimen sektorin kustannuskil-

pailukykyä tarkastellaan. Yhä suurempi osa kokonaiskustannuksista tulee nykyään muista kuin yrityksen tai toimialan suorista työvoimakustannuksista. Suomen tehdasteollisuudessa välituotekäytön osuus on viime vuosina noussut jo miltei 80 %:iin tuotoksen arvosta ja työvoimakustannusten vastaavasti pienentynyt n. 20 %:iin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että palkkojen merkitys kustannuskilpailukyvyyn osatekijänä olisi vähentynyt. Alihankintaketjujen kautta tehdasteollisuuden kustannuksiin vaikuttavat myös muiden välituotteiden, kuten yritysten käyttämien palvelujen, sisältämät kotimaiset palkat.

Tehdasteollisuuden työvoimakustannukset tuotosyksikköä kohden olivat vuonna 2012 lähes samalla tasolla kuin vuonna 2005, kun taas välituotekustannukset tuotosyksikköä kohden olivat puolestaan lähes 25 % korkeammalla tasolla (kuvio 1). Mikäli sähkö- ja elektroniikkateollisuus jätetään pois tarkastelusta, välitu-

³ Tämä jakso perustuu Sanna Niemisen muistioon, jossa Suomen kustannuskilpailukykyä on tarkasteltu Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoiden lukujen pohjalta (Niemi 2014). Tarjonta- ja käyttötaulukot sekä niihin perustuvat panos-tuotostaulukot kuvaavat toimiala- ja tuotetasolla kansantalouden euromääräisiä virtoja. Uusimmat tarjonta- ja käyttötaulukot ovat tilastovuodelta 2012.

tekäytön kustannukset olivat lähes 30 % korkeammalla tasolla kuin vuonna 2005. Tämä tarkoittaa sitä, että suomalaisen vientiteollisuuden kustannuspaineet ovat viime vuosina merkittävästi osin tulleet muualta kuin suorien palkkakustannusten kautta. Väliuotekustannusten kasvuun vaikuttavat luonnollisesti väliuotteiden hinnan nousun ohella myös mm. alihankinnan lisääntyminen ja yritysten oman tuoterakenteen muutokset.

Ulkomaisen väliuotekäytön osuus on nousut n. 30 %:sta n. 40 %:iin, ja sen kustannukset ovat myös kasvaneet kotimaista väliuotekäyttöä nopeammin vuoden 2005 jälkeen. Sekä kotimaisen että ulkomaisen väliuotekäytön kustannukset ovat kuitenkin kasvaneet nopeammin kuin työvoimakustannukset ja siten vaikuttaneet yritysten kannattavuutta heikentävästi.

Väliuotekäytön sisältämien kotimaisten palkkojen arviointi ei ole suoraviivaista. Kotimaisessa väliuotekäytössä suljetun sektorin palvelujen osuus on reilu 40 %, kun ulkomaisessa se on vain n. 15 %, mutta kaikki palvelualat eivät suinkaan ole työvoimavaltaisia. Kotimaisten työvoimakustannusten osuuteen vaikuttaa merkittävästi myös alan tuonti-intensiteetti. Karkean arvion mukaan tehdasteollisuuden väliuotekäytön arvo sisältää noin 40 % epäsuoria kotimaisia palkkoja.⁴ Suurimman osan tehdasteollisuuden tuotannon epäsuorista palkoista muodostavat kotimaisten tehtaiden välinen tavara kauppa ja yksityisten palvelujen

ostot. Johtopäätös tästä tarkastelusta on se, että avoimen sektorin suorien palkkojen ohella sen kustannuksiin vaikuttavat merkittävästi myös alihankinnan (ml. suljetun sektorin palvelujen) sisältämät epäsuorat palkkakustannukset.

3. Toteutunut kehitys Suomessa, alustavia huomioita

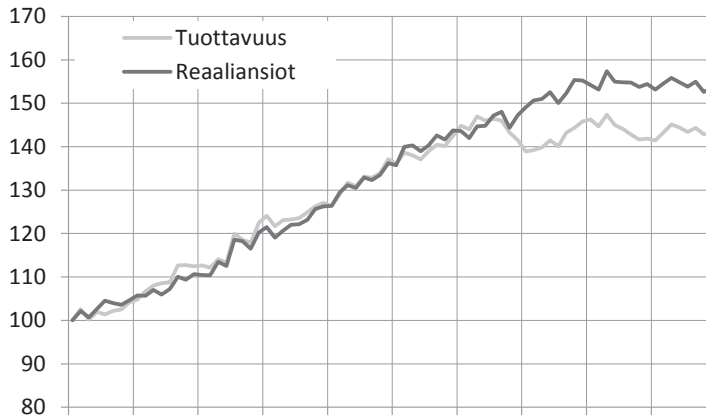
Suomen taloustilanne ja palkanmuodostus

Yhteisen valuutan ja rahapolitiikan oloissa kilpailukyvyyn heikentyminen johtaa markkinaosuuksien menetykseen ja vaihtotaseen alijäämään maissa, joissa yksikkötyökustannukset kasvavat muita euromaita ripeämmin. Näin on käynyt Suomessa viime vuosien ajan. Yksikkötyökustannukset kasvoivat vuosina 2008–2013 muuta euroaluetta nopeammin (ja yhteensä miltei 10 % enemmän) huolimatta siitä, että finanssikriisin jälkeinen taantuma on ollut Suomessa erityisen syvä ja pitkä. Euroopan komission arvion mukaan yksikkötyökustannukset kohoavat Suomessa myös vuosina 2015–2016 euroalueen keskimääräistä vauhtia nopeammin. Finanssikriisiä edeltäneestä hyvästä tuottavuuskehityksestä huolimatta yksikkötyökustannukset ovat nousseet Suomessa rahaliiton aikana selvästi euroalueen keskiarvoa ripeämmin.

Yksikkötyökustannusten kasvu on viime vuosina koostunut sekä suhdannetilanteeseen nähden nopeasta työvoimakustannusten kasvusta että historiallisen heikosta tuottavuuskehityksestä, joiden seurauksena reaaliensioiden ja tuottavuuden kasvu ovat eriytyneet toisistaan (kuvio 2) koko kansantalouden tasolla. Teorian mukaan reaaliensioiden ja tuottavuuden eriy-

⁴ Tällöin on jouduttu oletamaan, että toimialojen väliuotekäyttö sisältää epäsuoria kotimaisia työvoimakustannuksia tuotteen keskimääräisen työvoimakustannusosuuden verran. Oletetaan siis, että toimialan valmistamat tuotteet (sekä tavarat että palvelut) sisältävät kaikki saman osuuden kotimaista työtä. Tämä on keskeinen oletus, jotta väliuotekäytön sisältämät epäsuorat kotimaiset työvoimakustannukset voidaan laskea.

Kuvio 2. Tuottavuus ja reaaliensiot 1995=100

Tuottavuus on laskettu kansantalouden tilinpidon kiinteäbhintaisesta arvonlisäyksestä jaettuna taloudessa tehdyillä työtunneilla ja reaaliensiot on laskettu: tilinpidon mukaiset palkansaajakorvaukset (palkkasumma + työnantajan sosiaaliturvamaksut) työtuntia kohti jaettuna arvonlisäyksen hinnalla eli BKT-deflaattorilla. Lähde: Tilastokeskus.

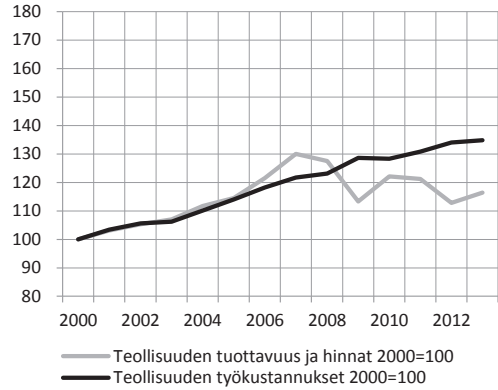
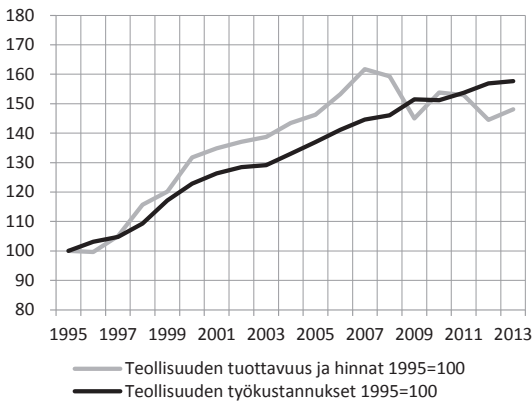
tymiseen liittyvä riski on, että sopeutuminen tapahtuu työttömyyden kasvun kautta, ellei tuottavuuskasvu nopeudu tai palkkojen nousu hidastu.

Kuten palkanmuodostuksen lähtökohtia pohtivassa kappaleessa todettiin, kriteeripohjaisissa arvioissa on aina huomioitava onko talous lähtötilanteessa tasapainossa. Suomen nykytilanteessa reaaliensioiden ja tuottavuuden kasvu eriytyivät voimakkaasti finanssikriisin alkuvaiheessa, mutta sen jälkeen molemmat ovat kehittyneet aivan samaa vauhtia. Kuvion 2 mukaan reaaliensiot olivat v. 2014 n. 10 % korkeammalla tasolla kuin vuonna 2008, kun taas tuottavuus oli likimain samalla tasolla. Jos tuottavuuskasvu olisi esimerkiksi 1 % vuodesta tästä eteenpäin, niin reaaliensioiden tulisi pysyä 10 vuoden ajan ennallaan, jotta saavutettaisiin vuonna 2008 vallinnut suhde tuottavuuden ja reaaliensioiden välillä. Jos puolestaan tästä eteenpäin reaaliensiot seuraavat tuottavuutta, niin työttömyys jää korkealle tasolle.

Vain työvoimakustannuksia, tuottavuutta ja reaaliensioita tarkastelemalla on tietysti vaikea arvioida, miten merkittävä umpeen kurottava ”kuilu” Suomella on taakkanaan. On myös tarkasteltava mm. elinkeinoelämän voittoastetta ja kannattavuutta. Palkanmuodostuksen kannalta on olennaista, että näistä asioista muodostetaan käsitys, joka luo myös edellytyksiä arvioida eri palkkaurien vaikutusta tulevaisuuden investointeihin ja työllisyyteen. Jonkinlainen vähimmäisvaatimus palkanmuodostukselle tulevina vuosina vaikuttaisi kuitenkin olevan se, ettei työvoimakustannusten rakenteellista nousuvauhtia ylitetä.

Suomen talouden tuottavuusnäkymät ovat lähivuosina heikot verrattuna vuosiin, jolloin sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kasvu piti niitä yllä. Myös työvoiman keski-ikä kohoaminen heittää oman varjonsa tuottavuuden kasvun ylle. Tämä tarkoittaa sitä, että hidastu tuottavuuskasvu ei luo juuri tilaa työkustannusten rakenteelliselle nousuvauhdille ja kustannuskil-

Kuvio 3. Työkustannusten rakenteellinen nousuvauhti ja toteutunut kehitys

Lähde: Tilastokeskus

pailukyyn säilyttäminen on jatkossa aiempaa enemmän kiinni palkkamalmin pitävyydestä.

Kuviossa 3 on kuvattu Suomen työvoimakustannusten rakenteellinen kasvu sekä toteutunut työkustannusten kehitys talouden avoimella sektorilla vuosina 1995–2013. Tämän tarkastelun mukaan Suomen tehdasteollisuuden työkustannukset kasvoivat finanssikriisiin asti hitaammin kuin mitä ne olisivat voineet kasvaa vaarantamatta vakaata talouskehitystä (vasemman puolen kuvio). Finanssikriisin jälkeen työkustannusten kasvu on hidastunut vain vähän, vaikka työvoimakustannusten rakenteellinen nousuvauhti hidastui merkittävästi. Työkustannukset olivat tämän arvion perusteella vuonna 2013 noin 10 prosenttia korkeammat kuin mikä niiden rakenteellisen nousuvauhdin perusteella arvioituna olisi ollut sopivaa vakaan talouskehityksen kannalta. Viitevuoden valinta vaikuttaa tietenkin huomattavan paljon siihen, kuinka suuri tämä kuilu toteutuneen ja viitearvon välillä on. Jos työkustannusten kasvu kiinnitettäisiin vuoteen

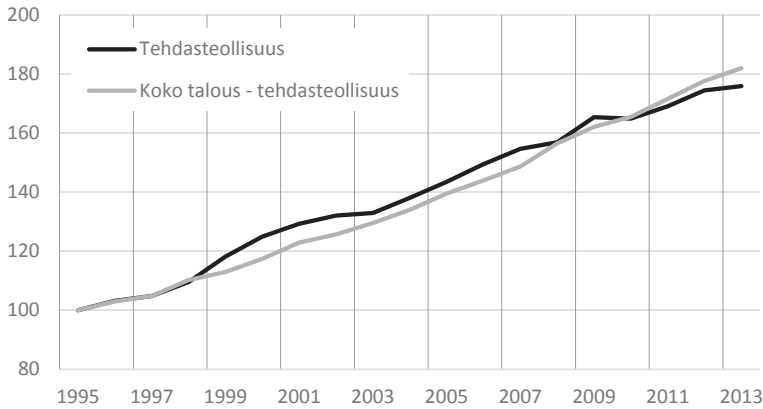
2000, niin kuilu olisi huomattavasti suurempi (oikeanpuoleinen kuvio).

Avoimen ja suljetun sektorin palkkakehitys

Edellä nähtiin, että tehdasteollisuuden suorien palkkojen lisäksi sen kannattavuuteen ja kilpailukyyn vaikuttavat myös muiden tuotantopainosten sisältämät epäsuorat palkkakustannukset. Nämä välilliset palkat ovat osittain yritysten käyttämien palvelujen sisältämiä palkkoja, eli suljetun sektorin palkkoja, joiden tulisi seurata vientiteollisuuden viitoittamaa palkankorotuslinjaa. Palkanmuodostuksen lähtökohdista arvioitaessa on siksi syytä kiinnittää huomiota myös suljetun sektorin ansiokehitykseen. Suomessa suljetun sektorin keskiansiot⁵ ovat vuodesta 1995 alkaen kasvaneet kutakuinkin samaa tahtia tehdasteollisuuden keskiansioiden

⁵ Kansantalouden tilinpidon mukaiset palkansaajakorvaukset jaettuna palkansaajien työtunneilla.

Kuvio 4. Avoimen ja suljetun sektorin keskiansiot työtuntia kohti

Lähde: Tilastokeskus

kanssa (kuvio 4). Vuoden 2010 jälkeen ne ovat kuitenkin jatkaneet tasaista kasvuaan samalla kun tehdasteollisuuden ansiokehitys on hieman hidastunut. Tämä viittaa siihen, että vientiteollisuuden palkankorotuksia on sopeutettu heikentyneeseen taloustilanteeseen, mutta palkkanakkuri ei ole täysin pitänyt. Myös julkisen sektorin keskiansiot ovat viime vuosina nousseet tehdasteollisuuden keskiansioita nopeammin, mikä on ongelmallista myös siitä näkökulmasta, että työvoimakustannukset ovat valtion ja kuntien suurin menoerä.

Tehdasteollisuuden työvoimakustannukset ovat siis nousseet enemmän kuin niiden rakenteellinen nousuvauhti ja lisäksi suljetun sektorin ansiot ovat nousseet avointa sektoria nopeammin. Suomen tilanne on heikentynyt myös kansainvälisessä vertailussa. Kivistö (2013) näyttää, että tehdasteollisuudelle välituotteita tuottavien toimialojen työvoimakustannukset ovat viime vuosina nousseet Suomessa nopeammin kuin kilpailijamaissa. Myös tehdasteollisuuden käyttämien yrityspalvelujen hinnat ovat nousseet nopeammin kuin mm. Ruotsissa, Tanskassa ja Ranskassa.

4. Johtopäätöksiä ja suosituksia

Suomen erittäin vaikea taloustilanne korostaa tarvetta huolehtia Suomen talouden kustannuskilpailukyvästä. Palkankorotusvauhti ja tuottavuus ovat talouden avoimen sektorin menestyksen kannalta ratkaisevassa asemassa, sillä kilpailukykyä ei voida palauttaa raha- tai valuuttapolitiikalla. Avoin sektori on se osa taloutta, joka suhteellisesti korkean tuottavuutensa ansiosta parhaiten kasvattaa koko talouden palkanmaksuvaraa. Huomiota on kuitenkin kohdistettava myös suljetun sektorin palkkakehitykseen, joka osaltaan määrittää vientiteollisuuden kustannuskilpailukykyä.

Olemme esittäneet alustavia tarkasteluja siitä, miten palkanmuodostusta tulisi tarkastella osana Suomen talouspolitiikkaa ja miten sitä tulisi selvemmin ohjata myös valtiovalan toimesta. Ohjauksen ei nyky maailmassa tarvitse tarkoittaa vain sitä, että valtiovalta yrittää olla sopijaosapuoli. Yhtä tärkeänä pidämme informaatio-ohjausta eli sitä, että valtiovalta luomilla asiantuntijaresursseillaan riittävän tietopohjan, joka suuntaa palkkaneuvottelijoiden

Taulukko 1.

Erä	Palkkanormi (korjaustekijä)
Tuottavuuskasvu + yksityisen arvonlisäyksen hintaennuste	Rakenteellinen nousuvauhti
Onko työttömyys suhdannesyistä tasapainotyöttömyyttä korkeammalla?	Korjataan normia alaspäin
Halutaanko alentaa rakenteellista työttömyyttä?	Korjataan normia alaspäin (”odotetaan”)
Ennakoidaanko liukuman (ml. rakennemuutos) kasvavan?	Korjataan normia alaspäin
Onko kilpailukyky liian hyvä/huono?	Korjataan normia ylöspäin/alaspäin

odotuksia ja toimia. Palkanmuodostuksen analyysi tulisi sitoa tiiviimmin ja myös normatiivisesti palkkojen rooliin koko kansantalouden kannalta.

Itse palkkamalli on tietysti viime kädessä työmarkkinaosapuolten käsissä. Valtiovalta voisi kuitenkin jokaiselle neuvottelukierrokselle tuottaa ”palkkaraportin”, jossa luonnehdittaisiin riippumattomin asiantuntijavoimin sitä, millaisia seurauksia erilaisilla palkkaratkaisuilla voi olla ja miten ne voidaan tulkita rakenteellisen työttömyyden kehikosta käsin. Erityisesti palkkapäätösten ja työllisyyden ja työttömyyden välistä monimutkaista, mutta väijäämätöntä yhteyttä tulisi pitää esillä monipuolisella tavalla. Tämä tukisi työmarkkinajärjestöjen pyrkimystä toimia koko kansantalouden kilpailukyyn ja työllisyyden huomioon ottavalla tavalla.

Palkkanormin luominen edellyttäisi jonkinlaista yhteisesti hyväksyttyä analyysikehikkoa. Yksi tapa olisi lähteä aluksi liikkeelle siitä, millaiseksi voidaan arvioida yllä mainittu ”rakenteellinen” työvoimakustannusten nousuvauhti. Jos talous olisi normaalitilassa, rakenteellinen vauhti olisi luonteva lähtökohta työvoimakustannusten lopulliselle nousulle. Silloin työehtosopimusperäiset korotukset olisi mitoitettava niin, että ne yhdessä paikallisten lisänoisujen ja rakennemuutosten kanssa tuottavat suunnil-

leen tämän rakenteellisen tason. Jos sitä vastoin taloudessa on korkea työttömyys ja/tai heikko kilpailukyky, normia olisi korjattava alaspäin.

Näin päädyttäisiin jonkinlaiseen hyvän palkkanormin muistilistaan, jota voi vetää yhteen taulukon 1. avulla. Taulukon numeromateriaalin luominen edellyttäisi tietysti perinpohjaisia asiantuntija-analyysejä:

Kirjallisuus

- Ángel, E., Galí, J. ja López-Salido, D. (2013), “Patterns of Convergence and Divergence in the Euro Area,” NBER Working Papers 19561.
- Calmfors, L. ja Driffill, J. (1988): “Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance”, *Economic Policy* 6: 13-61.
- Carlin, W. (2013): “Real Exchange Rate Adjustment, Wage-setting Institutions, and Fiscal Stabilization Policy: Lessons of the Eurozone’s First Decade”, *CESifo Economic Studies* 59: 489-519.
- Corsetti, G., Kuester, K. ja Müller, G. (2011): “Floats, Pegs and the Transmission of Fiscal Policy”, *CEPR Discussion Papers* 8180.
- Estrada, A., Galí, J. ja López-Salido, D. (2013): “Patterns of Convergence and Divergence in the Euro Area”, NBER Working Papers 19561.
- Galí, J. ja Monacelli, T. (2005), “Optimal Monetary and Fiscal Policy in a Currency Union,” *CEPR Discussion Papers* 5374.

- Galí, J. ja Monacelli, T. (2008), "Optimal Monetary and Fiscal Policy in a Currency Union", *Journal of International Economics* 76: 116-132.
- Holden, S. (2005), "Monetary Regimes and the Co-ordination of Wage Setting", *European Economic Review* 49: 833-843.
- Hjelm, G. (2007), "Kan arbetsmarknadens parter minska jämviktsarbetslösheten? Teori och modellsimuleringar", Konjunkturinstitutet, Working Paper No. 99.
- Kivistö, J. (2013), "Toimialoittainen työkustannuskehitys teollisuuden kustannusrakenteen näkökulmasta", *Euro & talous* 3/2013: 71-80.
- Miller, M. ja Sutherland, A. (1991), "The "Walters Critique" of the EMS-a case of inconsistent expectations?", *The Manchester School* 59: 23-27.
- Nieminen, S. (2014), "Suomen kustannuskilpailukyky", muistio, valtiovarainministeriö.
- Suomen Pankki (2011), "Vaihtoehtoislaskelma: Kotimaiset palkka- ja hintapaineet voimistuvat", Kehikko 8, *Euro&talous* 3/2011: 42-44.
- Valtiovarainministeriö (2015), "Palkanmääräytymisen uudistettava", 7. luku, *Talouspolitiikan lähtökohdat 2015–2019 Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 13/2015: 82–85.
- Vartiainen, J. (2010): "Interpreting Wage Bargaining Norms", Konjunkturinstitutet, Working Paper No. 116.
- Woodford, M. (2003), *Interest and Prices*, Princeton University Press.